

Lenka Ptak <https://orcid.org/0000-0002-9691-3298>
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: lenka.ptak@uwr.edu.pl

Sandhi na granicy przyimka jednosylabowego z wygłosowym obstruentem i wyrazu z nagłosowym sonorantem (na materiale czeskiego korpusu języka mówionego Ortofon v2)

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest sandhi w języku czeskim, analiza zjawiska oparta na materiale wyekscerpowanym z czeskiego korpusu języka mówionego Ortofon v2. Norma literackiego języka czeskiego na granicy międzywyrazowej dopuszcza wyłącznie realizację bezdźwięcznego wygłosowego obstruentu przed nagłosowym sonorantem. Inną sytuację obserwujemy na granicy przyimka jednosylabowego pierwotnego i wyrazu z nagłosowym sonorantem, gdzie norma czeskiego języka literackiego dopuszcza wyłącznie realizację dźwięczną obstruentu w wygłosie przyimka. Frekwencja realizacji bezdźwięcznej obstruentu wygłosowego przyimka jest rzadka, a realizacje takie odnotowuje się w wolniejszym tempie wypowiedzi, kiedy przyimek słabiej wiąże się z sąsiednim wyrazem albo też realizacje takie mogą być związane z lekceważeniem zasad ortoepicznych języka czeskiego.

Słowa kluczowe: współczesny język czeski, sandhi, korpus języka mówionego, badania fonetyczne

Wstęp

W artykule zostaną poddane analizie wybrane zjawiska fonetyczne dotyczące upodobnień na granicy między wyrazami – sandhi zewnętrzne z wykorzystaniem materiału językowego wyekscerpowanego z czeskiego korpusu języka mówionego Ortofon wersja 2. Definicję sandhi rozumianą jako alternacje dźwięcznych i bezdźwięcznych obstruentów na granicach

morfologicznych, uwarunkowanych kontekstem fonologicznym i/lub fonetycznym, czy też jako dystrybucja dźwięcznych i bezdźwięcznych obstruentów na granicach jednostek morfologicznych, uwarunkowana kontekstem fonologicznym i/lub fonetycznym, przyjmujemy za Ireną Sawicką (2013: 15).

Zgodnie z normą literacką języka czeskiego na granicy wyrazowej połączenie bez pauzy jednorodnych obstruentów nie wywołuje żadnych zmian fonetycznych, jak w przykładach: *typ písma* [tip pi:sma], *koráb doplul* [kora:b doplul], *způsob balení* [spu:sob baleni:], *vliv prostředí* [vlif prostřeji:], *vést soubor* [ve:st soʊbor], *dotaz badatele* [dotaz badatele]. W przypadku grup różnorodnych pod względem dźwięczności dochodzi do neutralizacji tej opozycji, podobnie jak wewnątrz wyrazów, na przykład: *klub prohrál* [klup prohra:l], *výstup dat* [vi:stɯb dat], *způsob sazení* [spu:sop sazeni:], *převoz pytlů* [převos pitlu:], *nálež kostry* [náles kostri], *rozkaz krále* [roskas krále]. Inaczej przedstawiają się połączenia obstruentów dźwięcznych i bezdźwięcznych w wygłosie pierwszego wyrazu przed nagłosowym sonorantem *l, r, m, n, ň, j*, gdzie norma czeskiego języka literackiego dopuszcza na granicy międzywyrazowej wyłącznie bezdźwięczną realizację, na przykład: *had leze* [hat leze], *pohyb rukou* [pohip rukou], *kus masa* [kus masa], *léčit nemoci* [le:řit nemoʃi], *důvod ničení* [du:vod nřejení:], *útok jednotky* [u:tok jednotki], *vůbec nic* [vu:běʃ nřs], *nic moc* [nřs moʃs], *tisíc mužů* [cisi:řs muzu:], *moc rád* [moʃs rát], *víc lidí* [vi:řs lji:], *noc nespala* [noʃs nespala] (zob. Pokorná, Vránová, 2007; Krčmová, 2008: 184–185; Palková, 2013: 94; Ptak, 2020: 155).

Rozdźwięk pomiędzy standardem języka czeskiego a regionalnymi odmianami języka czeskiego, który można zaobserwować przede wszystkim na płaszczyźnie morfologicznej, znajduje odbicie również w płaszczyźnie dźwiękowej języka. Obok bezdźwięcznej realizacji obstruentów w wygłosie pierwszego wyrazu przed nagłosowym sonorantem na granicy międzywyrazowej rejestruje się wymówienia z udźwięczniającą spółgłoską. Wahania wymowy dotyczą realizacji obstruentów dźwięcznych i bezdźwięcznych przed nagłosem sonorantycznym. Odstępstwo od normy jest bardzo wysokie zwłaszcza w realizacji wygłosowego *t* przed nagłosowym sonorantem *l* (Ptak, 2020: 164).

W przypadku styku na granicy przyimka jednosylabowego z wygłosowym obstruentem oraz nagłosowym sonorantem *l, r, m, n, ň, j* obserwujemy inną sytuację. Na granicy przyimka i wyrazu z nagłosowym sonorantem norma czeskiego języka literackiego dopuszcza wyłącznie realizację dźwięczną obstruentu w wygłosie przyimka jednosylabowego. Nieruchomy akcent, który w języku czeskim pada na pierwszą zgłoskę wyrazu, w przypadku połączeń z przyimkiem jednosylabowym przenosi się na przyimek, co związane jest z faktem, iż w języku czeskim przyimki jednosylabowe tworzą jednostkę z następnym słowem, na przykład: *pod ledem* [pod ledem], *pod mostem* [pod mostem], *bez rizika* [bez rɪzika], *od něho* [od neho], *nad jezerem* [nad jezerem]¹. W języku czeskim w wygłosie przyimka jednosylabowego pierwotnego, oprócz samogłosek, mogą wystąpić

¹ Akcent może zostać przeniesiony z przyimka jednosylabowego pierwotnego na wyraz po nim następujący, jeżeli: 1) za przyimkiem stoi wyraz wielosylabowy (czterosylabowy i więcej), 2) przyimek stoi przed wyrazem nieodmiennym, 3) za przyimkiem stoi wyraz, który chcemy mocno podkreślić, na przykład ze względu na zaangażowanie emocjonalne.

trzy obstruenty dźwięczne – *z*, *d* oraz *b* w przyimkach *bez*, *nad*, *ob*, *od*, *pod*, *před* oraz obstruent bezdźwięczny *s* w wygłosie przyimka *přes*. Realizacja wygłosowego obstruentu *s* w przyimku *přes* przed nagłosowym sonorantem powinna być dźwięczna, tak jak w przypadku innych pierwotnych przyimków jednosylabowych. W artykule przyjrzymy się bliżej odstępstwom od normy na materiale czeskiego korpusu języka mówionego Ortofon v2.

Analiza materiału. Realizacja połączeń na granicy przyimek + sonorant nagłosowy

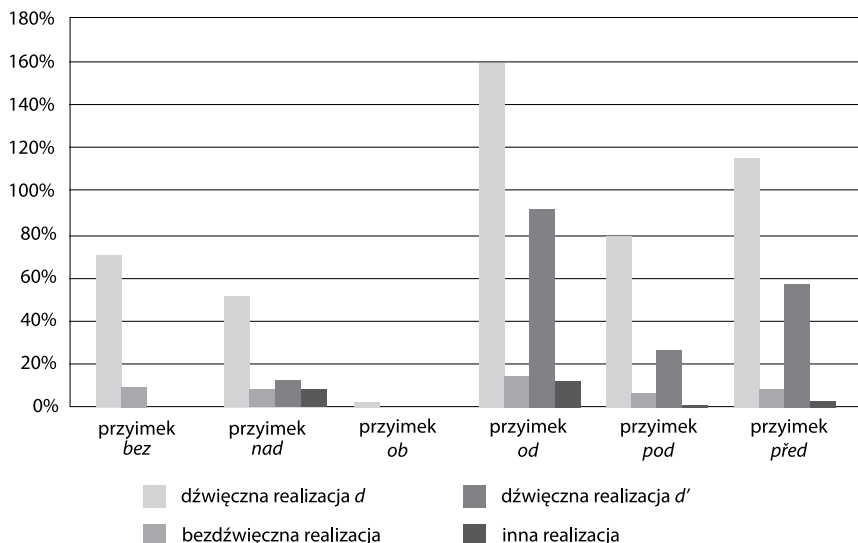
Ta część artykułu koncentruje się na analizie kilku grup połączeń na granicy przyimek + sonorant nagłosowy. Są to połączenia wszystkich jednosylabowych przyimków z dźwięcznym graficznie obstruentem w wygłosie + poszczególne sonoranty nagłosowe oraz przyimka *přes* z graficznie bezdźwięcznym obstruentem w wygłosie + poszczególne sonoranty nagłosowe.

Materiał językowy został w całości wyekscerpowany z czeskiego korpusu języka mówionego Ortofon wersji 2. Korpus ten powstawał w latach 2012–2019, zawiera 615 nagrań oraz 2 101 214 słów pochodzących od 960 różnych mówców. W odróżnieniu od wersji pierwszej, wersja druga nie jest zrównoważona. W wersji pierwszej autorzy zadbali o to, aby korpus był zrównoważony pod względem czterech podstawowych kategorii socjolingwistycznych: płci, wieku, wykształcenia i rejonu zamieszkania w dzieciństwie do 15. roku życia. Jednakże zwiększenie materiału językowego w porównaniu do poprzedniej wersji jest podwójne. Ponadto korpus zawiera wiele ulepszeń w transkrypcji, która realizowana jest na dwóch poziomach – ortograficznym i fonetycznym, oraz adnotacji (Kopřivová i in., 2020).

Realizacja połączeń na granicy obstruent graficznie dźwięczny w wygłosie przyimka + sonorant nagłosowy

W badanym materiale wystąpiły łącznie 722 konstrukcje przyimkowe z graficznie dźwięcznym obstruentem w wygłosie przyimka i sonorantem *l*, *r*, *m*, *n*, *ň*, *j* w nagłosie wyrazu. Szczegółową charakterystykę owych połączeń przedstawiają tabele 1–5. W zbranym materiale wystąpiły 474 przykłady realizacji dźwięcznych i 38 przykładów realizacji bezdźwięcznych. Realizacje bezdźwięczne wygłosowych obstruentów stanowią 5,26% wszystkich wymówień. Odnotowano również 186 przykładów realizacji dźwięcznych *d'* wykraczających poza normę w nagłosie przyimków *nad*, *od*, *pod*, *před* przed nagłosowym sonorantem *ň*. Stosunek realizacji zgodnie z normą języka literackiego oraz realizacji wykraczających poza normę przedstawia rysunek 1.

W wyekscerpowanym materiale odnotowano tylko 2 realizacje połączeń na granicy obstruent dźwięczny *b* w wygłosie przyimka *ob* + poszczególne sonoranty nagłosowe, dlatego też nie przedstawiono wyników w tabeli.

Rysunek 1. Stosunek realizacji dźwięcznych i bezdźwięcznych na granicy obstruent graficznie dźwięczny w wygłosie przyimka + sonorant nagłosowy w korpusie języka mówionego Ortofon v2

Z materiału korpusowego – korzystając z zapytania CQL, które wyszukuje wyniki za pomocą języka zapytań z dokładnie zdefiniowaną syntaksą – wyodrębniono 79 połączeń typu obstruent dźwięczny w wygłosie przyimka *bez* + nagłosowy sonorant *l, r, m, n, ň, j* na granicy zewnętrznej. Aby wyszukać odpowiednie połączenia międzywyrazowe, wykorzystano następujące zapytania²:

[word="bez"][word="l.*"]; [word="bez"][word="r.*"]; [word="bez"][word="m.*"]; [word="bez"][word="n[^ěí].*"]; [word="bez"][word="ni.*|word="ně.*|word="ní.*|word="ň.*"]; [word="bez"][word="j.*"].

Dane pozyskane w ten sposób zostały poddane kolejnemu posortowaniu (między innymi weryfikacji poprawności otrzymanych poświadczeń, selekcji według rejonu zamieszkania w dzieciństwie).

Dominujący sposób realizacji obstruentu dźwięcznego *z* w wygłosie przyimka *bez* był u mówców zgodny z normą literacką. Częstość ubezdźwięcznionych realizacji wygłosowego *z* przyimka wynosi 12,85% wszystkich wymówień w tej pozycji. Takie realizacje odnotowano w wymówieniach z wolniejszym tempem wypowiedzi, gdzie przyimek słabiej wiąże się z sąsiednią jednostką, na przykład³: *já jsem si dal ty tři piva na tlačenu a bez*

² Analogicznie utworzono zapytania CQL do pozostałych typów połączeń na granicy: obstruent dźwięczny *d* w wygłosie przyimka *nad* + poszczególne sonoranty nagłosowe; obstruent dźwięczny *b* w wygłosie przyimka *ob* + poszczególne sonoranty nagłosowe; obstruent dźwięczny *d* w wygłosie przyimka *od* + poszczególne sonoranty nagłosowe; obstruent dźwięczny *d* w wygłosie przyimka *pod* + poszczególne sonoranty nagłosowe; obstruent dźwięczny *d* w wygłosie przyimka *před* + poszczególne sonoranty nagłosowe oraz obstruent graficznie bezdźwięczny *s* w wygłosie przyimka *přes* + poszczególne sonoranty nagłosowe.

³ W tej pracy wymówienia zapisywane są zgodnie z zapisem tekstu wyjściowego w korpusie Ortofon v2.

kafe bez nějakejch pohárků [bes ja:kejx]; *bez nějakých zkušeností* [bes ja:ki:x]; *udělej pořádnou fotku katedrály bez .. bez jeřábu* [bes jeřa:bu].

Obstruent ten tracił swoje nacechowanie pod względem dźwięczności również w wymówieniach, w których jego wystąpienie można uznać za przypadkowe albo przypisać nieznamomości lub ignorowaniu zasad ortoepicznych języka czeskiego, na co może wskazywać niekonsekwencja mówiących. W wypowiedzi jednej z mówczyń odnotowano dwie różne realizacje w jednym zdaniu: *bez nějakých prostě parazitů jo .. bez nějakých vážných úrazů ..* [bez ja:ki:x] x [bes ja:ki:y]. O lekceważeniu zasad ortoepicznych u tej mówczynie może też świadczyć udźwięcznienie bezdźwięcznego obstruentu *ch* przed nagłosowym *v* [bes ja:ki:y va:zni:x].

Z innych przykładów ubezdźwięcznienia wygłosowego obstruentu *z* można przytoczyć: *zeleninu samotnou to . mně to .. já bez masa mně nechutná třeba salát* [bes masa]; *bez mrknutí voka* [bes mrknuci:]; ... *sice sám chodí taky po střeše bez jištění* [bes jįscejni:].

Szczegółową charakterystykę połączeń obstruent dźwięczny *z* w wygłosie przyimka *bez* + poszczególne sonoranty nagłosowe przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Realizacja połączeń na granicy obstruent dźwięczny w wygłosie przyimka *bez* + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu	
			udźwięcznienie	ubezdźwięcznienie
z	l	6	6	0
	r	17	15	2
	m	17	15	2
	n	11	11	0
	ň	22	19	3
	j	6	4	2
Łącznie		79	70	9

Jak już wspomniano, w wyekscerpowanym materiale odnotowano tylko 2 realizacje połączeń na granicy obstruent dźwięczny *b* w wygłosie przyimka *ob* + poszczególne sonoranty nagłosowe. Były to realizacje dźwięczne przed sonorantem *j*: *ob jednu tu šňůru* [ob jednu], *myslím že i tady může protože vždycky jako když je tam plus jedna tak to znamená ob jedno* [ob jedno].

Do ubezdźwięcznienia wygłosowego obstruentu *d* w przyimkach *nad*, *od*, *pod*, *před* również dochodziło stosunkowo rzadko – 4,5% przykładów wymówień. Dokładną charakterystykę objętych badaniem przyimków przedstawiają tabele 2–6. Porównując frekwencję bezdźwięcznych realizacji wygłosowego obstruentu *d* przed poszczególnymi sonorantami, można zauważyć, że najczęściej proces ten zachodził przed nagłosowym *m*, *ň*, na przykład: *což jsme jako nenavštívili teda nakonec ale jen tam před ním stála* [přet ni:m], *už před několika lety* [přet nekolika], *ty věci no ne tak já jsem vodjela ještě před nějakým Quodlibetem* [přet nejaki:m], *abych vůbec dokázala jako . před ní nebo před někým . jako .. něco spustit .* [přet ni:], *vobdobí jako kdy se má kotě vodstavit od*

matky [vot matkɪ], *já bych se od mamky neodstěhovala* [ot mamkɪ], *prostě probíhá od malých l* @@ děti až pro prostě* [ot mali:x], *přírodní medicínu protože doňho nechcou už od malého mimina .. rvát samé prášky* [ot mali:ho], *jak kdyby to byla .. ségra .. od @ jako mamky od matky . od mamky od Kristiho* [ot matkɪ], *systémová služba běžet pod nějakým nadřazeným účtem* [pot nejaki:m], *byl pod nějakou agenturou* [pot ja:koʊ], *to prostě může bejt pod nějaký ty čísla* [pot ja:ki:], *my jsme byli pod malinkou organizací Klubko* [pot malɪŋkoʊ], *já bych šel pod most* [pot most].

W pozycji przed sonorantem nagłosowym *ň* wystąpiły w zebranych materiale liczne realizacje dźwięczne *d'*. Pod wpływem palatalnej głoski *ň* dochodzi w języku czeskim do zmiany miejsca artykulacji głoski *d*. Asymilacja pod względem miejsca artykulacji zgodnie z normą literacką języka czeskiego występuje na granicy wewnątrzwyrazowej morfemów i ma kierunek wsteczny. Asymilacje pod względem miejsca artykulacji zachodzące na granicy przyimka *nad*, *od*, *pod*, *před* i wyrazu z nagłosowym sonorantem są niedopuszczalne (zob. Krčmová, 2008: 187). Liczba odnotowanych dźwięcznych wymówień *d'* wychodzących poza normę była zdecydowanie wyższa niż wymówień dźwięcznych *d* zgodnych z normą języka czeskiego. Zarejestrowano 186 takich przykładów, co stanowi 77,5% wymówień omawianego typu, na przykład: *nad ním* [nad' ni:m], *nad něma* [nad' nema], *nad nějakou* [nad' ja:koʊ], *nad něčím* [nad' něčɪi:m], *od něho* [od' jeho], *od nich* [od' nɪx], *od někoho* [od' jekoho], *pod nima* [pod' nɪma], *pod něho* [pod' jeho], *před ní* [před' ni:], *před nima* [před' nɪma], *před někým* [před' neki:m], *před ním* [před' ni:m].

W analizowanym materiale zamiast spodziewanej dźwięcznej lub wychodzącej poza normę bezdźwięcznej realizacji wygłosowych obstruentów w przyimkach *nad*, *od*, *pod*, *před* przed sonorantami nagłosowymi zaobserwowano również inne realizacje, których powstanie może tkwić w niedokładnej, szybkiej wymowie, ale też może wynikać z nieznamomości współczesnej czeskiej normy ortoepicznej. Wyodrębniono 24 takie wymówienia. Najwięcej przykładów dotyczyło realizacji *d* w przyimku *nad* oraz *od* przed nagłosowym sonorantem *ň*. Najczęściej dochodziło do braku realizacji *d* w wygłosie przyimka, na przykład: *a teď jsem stála nad nějakou paní* [na ja:koʊ], *ten jazyk se naučíš tím prostě že fakt jako nad ním sedíš* [na ni:m], *já uvažuju nad něčím jinším* [na něčɪi:m], *než přemejšlet nad nějakajma maticama* [na ja:kejma], *takové že to objednávají od nich a přeposílají jim to přímo* [o nɪx], *je od prachu . nebo jako od něčeho takhle o tom nemluví...* [o něčjeho].

Wśród mówiących odnotowano też elementy gwar grupy czeskiej, takie jak wstawianie protetycznego *v-* przed nagłosowym *o* w przyimku *od* (zob. Bogoczová, 2012: 65). Taką wymowę zarejestrowano u mówiących pochodzących z rejonów północnych oraz północnowschodnich Czech, południowych i środkowych Czech, również jeden przykład z rejonów środkowych Moraw. Wyeksцерpowano 10 takich przykładów, na przykład: *od rána* [vod ra:na], *od jedný hodiny* [vod jedni:], *od nás* [vod na:s], *od nich* [vod nɪx], *od něj* [vod' nej], *od nich* [vod' nɪx] oraz przykłady z realizacją bezdźwięczną w wygłosie: *od matky* [vot matkɪ].

Tabela 2. Realizacja połączeń na granicy obstruent dźwięczny d w wygłosie przyimka nad + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu			
			udźwięcznienie zgodnie z normą	udźwięcznienie wychodzące poza normę	ubezdźwięcznienie	inne
d	l	6	6	–	0	0
	r	5	5	–	0	0
	m	9	8	–	0	1
	n	35	29	–	4	2
	ń	18	1 d	12 d'	0	5
	j	2	2	–	0	0
Łącznie		75	51	12	4	8

Tabela 3. Realizacja połączeń na granicy obstruent dźwięczny d w wygłosie przyimka od + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu			
			udźwięcznienie	udźwięcznienie wychodzące poza normę	ubezdźwięcznienie	inne
d	l	14	13	–	1	0
	r	4	2	–	2	0
	m	45	38	–	5	2
	n	64	61	–	0	3
	ń	119	21 d	91 d'	1	6
	j	27	24	–	2	1
Łącznie		273	159	91	11	12

Tabela 4. Realizacja połączeń na granicy obstruent dźwięczny d w wygłosie przyimka pod + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu			
			udźwięcznienie	udźwięcznienie wychodzące poza normę	ubezdźwięcznienie	inne
d	l	8	8	–	0	0
	r	8	7	–	1	0
	m	14	12	–	2	0
	n	37	37	–	0	0
	ń	34	5 d	26 d'	3	0
	j	11	10	–	0	1
Łącznie		112	79	26	6	1

Tabela 5. Realizacja połączeń na granicy obstruent dźwięczny d w wygłosie przyimka před + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu			
			udźwięcznienie	udźwięcznienie wychodzące poza normę	ubezdźwięcznienie	inne
d	l	8	8	–	0	0
	r	34	33	–	1	0
	m	30	26	–	1	3
	n	37	37	–	0	0
	ň	69	8 d	57 d'	4	0
	j	5	3	–	2	0
Łącznie		183	115	57	8	3

Realizacja połączeń na granicy obstruent graficznie bezdźwięczny w wygłosie przyimka přes + sonorant nagłosowy

Przyimek *přes* jest jedynym przyimkiem wśród przyimków jednosylabowych, u którego w wygłosie występuje graficznie bezdźwięczna głoska. Tu również norma literacka języka czeskiego przewiduje wyłącznie realizację dźwięczną obstruentu w wygłosie przyimka przed nagłosowym sonorantem.

Na 188 połączeń dźwięczność została zachowana w 171 przykładach. Częstość ubezdźwięcznionych realizacji wygłosowego obstruentu przyimka wynosi zaledwie 8,5% wymówień omawianego typu. Najbardziej podatne na proces ubezdźwięcznienia były połączenia obstruentu bezdźwięcznego *s* w wygłosie przyimka *přes* przed nagłosowymi sonorantami *l*, *m*, *ň*, na przykład: *přes léto* [přes le:to], *přes letiště* [přes leci:ʃce], *přes legislativu* [přes legislativu], *přes miliardu* [přes miliardu], *když bude přes minus třicet* [přes minus], *přes mě přelítly* [přes mpe], *přes magistrálu* [přes magistra:lu], *přes maminčínu* [přes maminʦinu], *přes mamku* [přes mamku], *přes nějakéj program* [přes ja:kej], *přes nějakýho* [přes ja:ki:ho], *přes nějakýho známýho* [přes ja:ki:ho], *přes nějaký* [přes ja:ki] *přes nějakou* [přes jakoʊ]. Zaobserwowane w badanym materiale bezdźwięczne realizacje wygłosowego obstruentu ze względu na frekwencję występowania można by uznać za przypadkowe, jednakże wśród odnotowanych wymówień zauważalne są też pewne regularności:

- taki sposób realizacji dominował w wypowiedziach mówców z rejonu Śląska i Moraw (10 wymówień),
- dwa razy doszło do powtórzenia bezdźwięcznej realizacji *s* u mówiącej z rejonu śląskiego w przykładach: *přes maminčínu učitelku* [přes maminʦinu], *právě přes mamku* [přes mamku] oraz u mówiącej z rejonu Moraw: *přes nějaký* [přes ja:ki], *přes nějakou* [přes jakoʊ].

Szczegółową charakterystykę połączeń obstruent graficznie bezdźwięczny *s* w wygłosie przyimka *přes* + poszczególne sonoranty nagłosowe przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Realizacja połączeń na granicy obstruent graficznie bezdźwięczny *s* w wygłosie przyimka *přes* + poszczególne sonoranty nagłosowe

Wygłos przyimka	Sonorant nagłosowy	Liczba realizacji	Typ realizacji wygłosowego obstruentu		
			udźwięcznienie	ubezdźwięcznienie	inne
s	l	29	25	4	0
	r	36	33	2	1
	m	21	15	6	0
	n	38	38	0	0
	ň	51	47	4	0
	j	13	13	0	0
Łącznie		188	171	16	1

Wnioski

Z materiału korpusowego wyekscerpowano łącznie 910 przykładów połączeń interesującego nas typu. Dominujący sposób realizacji obstruentów w wygłosie wszystkich przyimków był u mówców zgodny z normą literacką – na granicy przyimka i wyrazu z nagłosowym sonorantem dopuszcza się wyłącznie realizację dźwięczną obstruentu w wygłosie przyimka jednosylabowego. Częstość ubezdźwięcznionych realizacji wygłosowego obstruentu przyimka wynosi zaledwie 4,9% wszystkich wymówień. Najbardziej podatne na proces ubezdźwięcznienia były połączenia obstruentu bezdźwięcznego *s* w wygłosie przyimka *přes* przed nagłosowymi sonorantami *m*, *ň* oraz w połączeniach obstruent dźwięczny *d* w wygłosie przyimka *od* + poszczególne sonoranty nagłosowe. Takie realizacje odnotowano przede wszystkim w wolniejszym tempie wypowiedzi, gdy przyimek słabiej wiązał się z sąsiednią jednostką. Niewiązanie przyimka z sąsiednią jednostką może być spowodowane również sytuacją, kiedy mówiący stara się o hiperpoprawną wymowę, najprawdopodobniej nie znając zasad ortoepicznych języka czeskiego, utrzymując podział międzywyrazowy.

Część zaobserwowanych w badanym materiale bezdźwięcznych realizacji wygłosowego obstruentu ze względu na frekwencję występowania można uznać za przypadkowe. Wpływ na wymowę odchodzącą od standardu może mieć również niedokładna wymowa, czy, jak już wspomniano, nieznajomość lub lekceważenie zasad ortoepicznych języka czeskiego. Przyczyny niedokładnej wymowy mogą tkwić także w trendzie wspierającym nieformalność wszelkiego rodzaju, na który zwróciła uwagę Zdena Palková (2007: 462). Palková wspomina również o przypisywaniu realizacji bezdźwięcznej do mówców pochodzących z rejonów Pragi i Czech środkowych (Palková, 2013: 95). Tezę o częstszej utracie dźwięczności wygłosowych obstruentów w przyimkach jednosylabowych przed nagłosowym sonorantem u mówców pochodzących z rejonów Pragi i środkowych Czech nie udało się potwierdzić. Takie obserwacje wymagają odrębnych badań, możliwie na dużej próbie.

Bibliografia

- Bogoczová I. (2012), *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, Ostrava.
- Hála B. (1967), *Výslovnost spisovné češtiny I*, Praha.
- Kopřivová M., Laubeová Z., Lukeš D., Poukarová P., Škarpová M. (2020), *ORTOFON v2: Korpus neformální mluvené češtiny s víceúrovňovým přepisem*, Praha.
- Krčmová M. (2008), *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*, Ostrava.
- Palková Z. (1994), *Fonetika a fonologie češtiny*, Praha.
- Palková Z. (2007), *Zvuková stavba češtiny v pohledu současného výzkumu*, [w:] I. Sawicka (red. nauk.), *Komparacja współczesnych języków słowiańskich 2. Fonetyka. Fonologia*, Opole.
- Palková Z. (2013), *Sandhiové modifikace v současné češtině*, [w:] A. Cychnerska (red.), *Sandhi w językach słowiańskich*, Toruń.
- Pokorná J., Vránová M. (2007), *Přehled české výslovnosti. Logopedická a ortoepická cvičení pro dospělé*, Praha.
- Ptak L. (2020), *Sandhi na granicy międzywyrazowej. Badanie sondażowe w czeskim korpusie języka mówionego Ortofon*, „Bohemistyka”, nr 2.
- Sawicka I. (2013), *Wstęp*, [w:] A. Cychnerska (red.), *Sandhi w językach słowiańskich*, Toruń.

Abstract

Sandhi on the boundary of word final obstruents in prepositions and words with initial sonorant (based on Czech corpus of spoken language Ortofon v2)

The object of the investigation is sandhi in the modern Czech language based on phonetic research of Czech corpus of spoken language – ORTOFON v2. In the Czech Standard norm word-final obstruents undergo devoicing before initial sonorant of the following word. However, we have a different situation in case of word final voiced obstruents in prepositions before initial sonorant in Czech language. The realization of word final obstruents in prepositions is always voiced before initial sonorant. The frequency of devoiced realizations of word-final obstruents before initial sonorant in analysed material was very low. The research showed that the devoicing of word final obstruents in prepositions before initial sonorant is primarily noted in slower-paced speech when the preposition is less closely related to the adjacent word.

Keywords: modern Czech language, sandhi, corpus of spoken language, phonetic research